

Ενότητα 22^η: Ραψωδία π, στίχοι 185-336

Δομή

- **στ. 185-196** → Εμφάνιση της Αθηνάς και επαναφορά (μεταμόρφωση) του Οδυσσέα στην κανονική του όψη
- **στ. 196-235** → Αποκάλυψη του Οδυσσέα και αμφιβολίες του Τηλέμαχου
- **στ. 239-261** → Αναγνώριση του Οδυσσέα από τον Τηλέμαχο
- **στ. 298-336** → Οδηγίες και συμβουλές του Οδυσσέα προς τον Τηλέμαχο για τη μνηστηροφονία

Θέματα

- Τα συναισθήματα Οδυσσέα και Τηλέμαχου στην πρώτη τους συνάντηση
- Ο ιδιαίτερος και παράξενος τρόπος αναγνώρισης του Οδυσσέα από τον Τηλέμαχο
- Η ευστροφία, η προνοητικότητα και το στρατηγικό μυαλό του Οδυσσέα
- Η διαρκής συμπαράσταση της Αθηνάς στον Οδυσσέα και τα όριά της

Σχόλια

- Στην ραψωδία π της *Οδύσσειας*:
 - ➔ παρουσιάζεται από τον Όμηρο ένα από τα πιο συγκλονιστικά επεισόδια της ζωής του Οδυσσέα και του Τηλέμαχου. Ύστερα από είκοσι χρόνια ο πατέρας (Οδυσσέας) συναντά ξανά τον γιο, που είχε αφήσει νεογέννητο βρέφος όταν αναχώρησε για την Τροία, και την ίδια στιγμή ο γιος (Τηλέμαχος) γνωρίζει επιτέλους τον πατέρα, τον οποίο δεν τον θυμόταν καθόλου και ήταν σαν να μην τον είχε δει ποτέ. Είναι μια στιγμή πολύ έντονη και γι' αυτό και ο Όμηρος παρουσιάζει πολύ παραστατικά τα συναισθήματα των προσώπων, δίνοντας όμως περισσότερη έμφαση στην ψυχολογική κατάσταση του Τηλέμαχου και στις μεγάλες διακυμάνσεις και εναλλαγές που βιώνει μέσα σε λίγο χρόνο (ο Οδυσσέας είναι έντονα συγκινημένος, αλλά πιο σταθερός συναισθηματικά - ο Τηλέμαχος, αντίθετα, βιώνει πολλά διαφορετικά συναισθήματα: έκπληξη-αμηχανία-φόβο-καχυποψία-οργή-απόγνωση-ανακούφιση-συγκίνηση). Η περιγραφή των συναισθημάτων των δύο προσώπων κορυφώνεται με την εκτεταμένη παρομοίωση των στίχων 241-245, που τονίζει πολύ εύστοχα το θέμα του αποχωρισμού γονέα-παιδιού (ο παραλληλισμός είναι ο εξής: αετοί/γύπες=Οδυσσέας - νεοσσός=Τηλέμαχος - κυνηγοί=Τρωικός πόλεμος).
 - ➔ πραγματοποιείται μια από τις ιδιαίτερες αναγνωρίσεις της *Οδύσσειας*, αλλά και γενικότερα της αρχαίας ελληνικής μυθολογίας. Ο Οδυσσέας, από τη μια πλευρά, μπορεί εύκολα να αναγνωρίσει

τον Τηλέμαχο ως γιο του, κυρίως λόγω της ομοιότητας που βλέπει να υπάρχει μεταξύ τους (είναι σαν να βλέπει τον εαυτό του σε νεαρή ηλικία). Ο Τηλέμαχος, από την άλλη πλευρά, δεν διαθέτει επαρκή στοιχεία για να αναγνωρίσει τον πατέρα του, καθώς δεν τον θυμάται καθόλου και δεν γνωρίζει πώς είναι εξωτερικά (την εξωτερική τους ομοιότητα δεν μπορεί αρχικά να την αντιληφθεί, διότι ο Οδυσσεάς είναι αρκετά μεγαλύτερος και πιο ταλαιπωρημένος). Κατά συνέπεια θα έπρεπε κανονικά να επαληθεύσει την ταυτότητα του Οδυσσέα ζητώντας άμεσα ή έμμεσα κάποια αποδεικτικά στοιχεία που θα μπορούσε να τα γνωρίζει ή να τα διαθέτει μόνο ο πατέρας του (όπως συμβαίνει σε όλες τις άλλες «κανονικές»/τυπικές αναγνωρίσεις). Παρότι ούτε ο Τηλέμαχος ζητάει τέτοιες αποδείξεις ούτε ο Οδυσσεάς του τις προσφέρει, τελικά η αναγνώριση απροσδόκητα πραγματοποιείται με άλλους έμμεσους τρόπους. Τα στοιχεία που πείθουν τον Τηλέμαχο ότι αυτός ο άνθρωπος είναι όντως ο Οδυσσεάς δεν είναι οι αναφορές στις ταλαιπωρίες και στη διάρκεια της απουσίας του ή στους μνηστήρες (αυτά δεν αποτελούν αποδεικτικά στοιχεία ταυτότητας), αλλά **πιθανότατα**: α) το γεγονός ότι ο Οδυσσεάς συγκινείται, κλαίει και αγκαλιάζει τον Τηλέμαχο (άρα η αυθόρμητη και πειστική αντίδρασή του), β) η αναφορά του Οδυσσέα στην βοήθεια της Αθηνάς ως προς τη μεταμόρφωσή του (ο Τηλέμαχος γνώριζε ότι η Αθηνά βοηθάει και τον ίδιο και τον πατέρα του, άρα δεν μπορεί να είναι απλώς σύμπτωση η αναφορά σε αυτήν), και γ) η σταδιακή παρατήρηση και αναγνώριση από τον Τηλέμαχο των εξωτερικών ομοιοτήτων τους. Αυτή η αναγνώριση, συνεπώς, δεν ακολουθεί τον τυπικό τρόπο αναγνώρισης ανάμεσα σε συγγενικά πρόσωπα (μέσω αποδεικτικών στοιχείων ή «σημαδιών»), και σίγουρα αποτελεί μια εξαίρεση στον κανόνα, ίσως για να τονιστεί εμμέσως η δύναμη του πατρικού-γονεϊκού φίλτρου μεταξύ Οδυσσέα και Τηλέμαχου (διαισθητική αναγνώριση).

- μέσω της ταχύτατης κατάστροφης του σχεδίου της μνηστηροφωνίας προβάλλεται ξανά το βασικό χαρακτηριστικό του Οδυσσέα, δηλαδή η ικανότητά του να εφευρίσκει τρόπους για την αντιμετώπιση δύσκολων καταστάσεων (πολύτροπος και πολυμήχανος) και κατά συνέπεια η ευφυΐα του και η ευστροφία του. Ταυτόχρονα τονίζονται η προνοητικότητα και η σύνεσή του, καθώς φαίνεται να έχει μελετήσει και να έχει προβλέψει με μεγάλη προσοχή όλα τα ενδεχόμενα, και έτσι φροντίζει ώστε να ληφθούν από πριν όλα τα απαραίτητα μέτρα για την επιτυχία του σχεδίου (π.χ. να μην διαρρεύσει το νέο της άφιξης του σε κανέναν, να απομακρυνθούν την κατάλληλη στιγμή τα όπλα από την αίθουσα κλπ). Όλα τα παραπάνω δείχνουν και τον στρατηγικό τρόπο σκέψης του Οδυσσέα, που σίγουρα σχετιζόταν και με την μεγάλη του πείρα ως στρατηγού στον Τρωικό Πόλεμο, και υποδηλώνουν ότι ο Οδυσσεάς αντιμετώπιζε την εξόντωση των μνηστήρων ως έναν ακόμη πόλεμο, που για να τον κερδίσει, θα πρέπει να επινοήσει μια ακόμη στρατηγική (όπως π.χ. είχε κάνει στην Τροία με την επινοήση του Δούρειου Ίππου). Τέλος, από άποψη αφηγηματική, η περιγραφή πολλών μελλοντικών γεγονότων από τον Οδυσσέα αποτελεί μια τυπική περίπτωση **προοικονομίας** για την εξέλιξη της πλοκής του έργου.
- επιβεβαιώνεται ξανά ο καταλυτικός ρόλος της Αθηνάς στη ζωή του Οδυσσέα, καθώς τον βοηθάει και τον καθοδηγεί ώστε να επιτύχει η αναγνώρισή του από τον Τηλέμαχο (αίροντας για λίγο την μεταμόρφωση σε γέρο ζητιάνο), αλλά και του δίνει σαφέστατη υπόσχεση ότι δεν θα τον εγκαταλείψει την κρίσιμη στιγμή της μνηστηροφωνίας. Η Αθηνά, ωστόσο, δεν προσφέρει έτοιμες λύσεις στον Οδυσ-

σέα, αλλά απλώς κάνει πιο ευνοϊκές τις συνθήκες γι' αυτόν . Η λύση των προβλημάτων είναι αποκλειστική ευθύνη του ίδιου του Οδυσσέα, στο πλαίσιο της γενικότερης ανθρωποκεντρικής αντίληψης της *Οδύσσειας* ότι ο άνθρωπος έχει τόσο την ικανότητα όσο και την ευθύνη να αντιμετωπίζει με τις δικές του δυνάμεις (διανοητικές, ψυχικές, σωματικές) τα ζητήματα της ζωής του, ακόμη και αν υπάρχει κάποια βοήθεια από τους θεούς (βλ. το αρχαίο ρητό «σὺν Ἀθηνᾶ καὶ χεῖρα κίνει»).

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΓΩΝΙΑ